

ДАДАЇЗМ (франц. dadaism, від *dada* — іграшковий дерев'яний коник, дитячий лепет, іншим разом, це так, авжеж) — формалістична течія в літературі й образотворчому мистецтві. Назва «дада» навмисно безглузда, означає рух-протест проти колиш. мистецтва. Існував від серед. 1910-х до поч. 20-х рр. Д., підготовлений творчістю франц. художників М. Дюшана та Ф. Пікабیا у Нью-Йорку, як мист. рух сформувався у Цюриху, де під час 1-ї світової війни у середовищі интернац. худож. еміграції виникла група «Дада». Засн.: митці-емігранти Т. Тцара (лідер та автор назви течії; від 1917 видавав однойм. журнал), Р. Гюльзенбек, Г. Балль, Г. Арп, М. Янко. Письменники й художники збиралися для твор. експериментів у царині беззмистов. поезії, «шумової» музики й автоматич. малюнка. Породжений сум'яттям перед 1-ю світ. війною, Д. став програмно нігілістичним — інтелектуал. бунтом, що виражався в ексцентрич. акціях та скандал. виставах, які провокували публіку. Мистецтво Д. бу-ло зухвалим епатажем, «антимистецтвом», різкою реакцією на снобізм і консервативність. Дадаїсти використовували всі можливості, аби викликати обурення в буржуазії, відкидали будь-яку позитивну естет. програму, пропонували «антиестетику», виступали проти всіляких принципів, заперечували планомірну побудову творів, культивуючи випадковість, вдаючись до прийомів пародії, руйнування худож. форми. Ці тенденції проявилися у «реді-мейд» М. Дюшана, перемальовках тех. креслень у полотнах Ф. Пікабیا, колажах К. Швіттерса й Г. Арпа. Гол. вид дадаїст. діяльності — абсурдизов. видовище. Хвиля скандал. виступів, акцій та експозицій дадаїстів прокотилася по Швейцарії, Австрії, Німеччині, Франції. Як пригадував Л. Арагон, нічого, крім скандалу, дадаїсти не шукали. Власні картини виставляли у темних приміщеннях, ставили абсурдні комедії, скетчі. Запозичивши від кубізму техніку колажу, а футуризму — пристрасть до літ. маніфестів (друкували у числен. дадаїст. журналах) та публіч. епатаж. дійств, від абстракціонізму — спонтанність творчості, Д. у своїх напівтеатралізов. виступах прагнув зламати сталі уявлення про мистецтво, іронізував над тиражуванням досягнень світ. культури. Кидаючи зухвалий виклик традиц. мистецтву й буттю, дадаїсти шукали позитивні цінності. Д. не протистоїть життю естетично, але «розриває» на частини усі уявлення етики, культури і внутр. буття. Р. Гюльзенбек

стверджував, що Д. — волення особистостей, які опинилися у небезпеці. Т. Тцара вважав, що відсутність системи — найкраща система; радив для створення дадаїст. віршів вирізати слова з книг та газет і довільно їх поєднувати. Читання подіб. творів супроводжували «бруїтською» музикою (звуки каструль, дзвінків, свистків тощо). Д. запровадив нові жанр. форми — ігрові, експерим., пародійні («бруїтський», «симультанний», «статичний» вірші). За основу творчості дадаїсти взяли алогізм, ірраціональне. Вони створювали влас. специфіч. світ словотвор. трюків, гри, містифікації, проголошували повну самостійність слова. У літературі Д. як прояв експерим. відношення до слова прагнув «знищити» кордони з ін. видами мистецтва, дійсністю, окремими творами (симультан. твір — одночасне прочитання різних текстів). Висміюючи й пародіюючи традиц. літ. форми, дадаїсти руйнували звичні структури, граматику, створювали нові слова, прагнули подолати будову мови. Край. проявом цієї тенденції стали твори, у яких мову «розкладали» на первісні складові — звуки. Дадаїсти намагалися перетворити графіку мови на худож. засіб: їхні тексти ставали візуал. композиціями. Франц. дадаїсти до пошуків Д. додали техніку автоматич. письма — спробу повного розкріпачення підсвідомого; гурток дадаїстів перейшов на позиції *сюрреалізму*. У Німеччині та Нідерландах літ. Д. складно відмежувати від деяких проявів *експресіонізму* й *конструктивізму*. Д. відіграв помітну роль у розвитку європ. *модернізму* (сюрреалізм, театр абсурду), сприяв зародженню низки худож. течій 20 ст. (*боді-арт*, *перформанс*, *концептуальне мистецтво*, *поп-арт* тощо). В Україні подібні з Д. риси наявні у мистецтві та акціях футуристів. На думку літературознавця Ю. Коваліва, його відгомін поміт. у поезії *Г. Шкурупія*.

Рекомендована література

1. G. Hugnet. L'aventure dada. Paris, 1957;
2. H. Richter. Dada-Kunst und Antikunst. Köln, 1964;
3. Каптерева Т. Дадаизм и сюрреализм // Модернизм. Москва, 1969;
4. Dada in Zürich und Berlin. 1916–20. Literatur zwischen Revolution und Reaktion. Kronberg, 1973;
5. E. Philipp. Dadaismus. München, 1980.

С. І. Очеретянко

Бібліографічний опис:

Дадаїзм / С. І. Очеретянко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2007. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-23363>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).